

KONG OSCAR II's FORHOLD TIL DANMARK, DET NORDSLESVIGSKE SPØRGSMAAL OG DANSKE VENNER¹

Af professor AAGE FRIIS†

UTVETYDIGE var de Erfaringer, som de danske Regeringer siden 1863 indhøstede om, hvor lidt selv de mest venligsindede Stormagter vilde eller kunde gøre for Danmark. England og Rusland var helt passive; Kongehusets Forbindelser gavnede ikke, skadede snarere ved at irritere Bismarck. Frankrigs Interesse var højst selvisk bestemt, og da Kejserdømmet stod for Fald, havde Napoleon III's Regering søgt at drage Danmark med ind i Ulykken. Sverige-Norge havde i 1864 maattet svigte, men skønt ingen lille Stat efter Preussens Sejre og det nye tyske Riges Grundlæggelse selv med den bedste Vilje vilde kunne yde Danmark Støtte af Betydning, iagttog man i København alligevel med særlig Interesse de to Broderlandes Holdning, efter at den politiske Skandinavisme havde lidt Skibbrud. I 1866 havde den daværende svensk-norske Udenrigsminister, Manderstrøm, straks da Art. V's Eksistens var blevet bekendt, givet Udtryk for Sverige-Norges Sympati for Danmark ved en forsigtig Tilkendegivelse i Berlin, men var bidsk blevet tilbagevist. Siden forstod de danske Regeringer, at de forenede Rigers ansvarlige Udenrigsstyre, ogsaa under og efter den fransk-tyske Krig, afholdt sig fra ethvert Initiativ i det nordslesvigske Spørgsmaal.

Naar der alligevel fra svensk Side blev virket til Gunst for Danmark, skyldtes det alene Oscar II's personlige, uofficielle Indgriben. Denne hans venligsindede Holdning fortjener særlig Paaagtning; den er i Samtid og Eftertid ofte blevet miskendt.

Oscar II's Gerning som Konge i Sverige og Norge fra 1872 til

¹ Artikeln innehåller manuskriptet till ett föredrag, vilket var avsett att hållas i Videnskabernes Selskab den 14 okt. 1949. Förf. granskade manuskriptet på sin dödsdag den 6 okt.

1907 paakaldte baade i Samtiden og i Eftertiden stor Opmærksomhed. Meget har været skrevet derom, præget snart af Sympati og Beundring snart af stærk Kritik. Men først i de allersidste Aar er saa meget nyt og vigtigt Kildemateriale blevet tilgængeligt, at en solid Skildring og Vurdering af hans Personlighed og Indsats som Regent er blevet mulig. Det gælder ogsaa hans Forhold til Danmark, saavel medens han var Tronfølger og bar Titlen Hertug af Östergötland, som siden da han blev Konge over De forenede Riger. Dette Forhold er kun en enkelt Side af hans Udenrigspolitik, men den var Genstand for hans særlige Interesse og betød noget meget væsentligt for ham.

Oscar II, Carl Johans Sønsøn, er en af den evnerige Bernadotteslægts mest begavede Medlemmer. Da han 44 Aar gammel besteg Sverige-Norges Troner, var han en veludrustet, moden og selvstændigt tænkende, energisk Mand, der vilde sætte Præg paa Dobbelttrigernes Styrelse. Endnu var, som det et Par Aar før blev sagt om ham, hans »sinnesstyrka oprövad», men hans Blik »riktad framåt».¹ Ivrig Kundskabssøgen, alsidig Viden, hurtig Opfattelse og sikker Hukommelse, dertil en ofte betagende Veltalenhed, stillede ham i et højere Plan end de fleste andre samtidige Regenter. Ikke med Urette blev han kaldt Europas mest oplyste Monark. Hans Sind og Væsen ligesom hans Interesser spændte vidt. I daglig Omgang var han, der havde en næsten ubændig Trang til at lære Mennesker at kende og uforbeholdent udtale sine Meninger, jævn og frisk, fuld af Initiativ og Humør. Naar Stillingen krævede det, kunde han optræde med stor Værdighed, der støttedes af hans statelige Ydre. Faa Monarker forstod at bære en Krone og en Kongedragt som han. Nu og da kunde han være noget paagaaende og ubetænksom ved sin impulsive Behandling af Mennesker og kunde da fremkalde uvenlig Kritik.

Kong Oscars Personlighed var meget fængslende, men indeholdt Modsætninger. Fra Ungdommen til højt op i Aarene havde han stor Trang til at nyde, hvad Livet kunde byde en begavet Fyrste med et smukt Ydre og megen Sans for Skønhed og Kunst; men samtidig rummede hans Sind megen Alvor og Ansvarsfølelse. Der var Mangler ved hans Væsen saavel som i hans Ord og Handlinger, men han var ubestridelig en Mand med Idealer, og han satte sig høje Maal. Det var ikke Mundsvejr, naar han stundom udtalte Ønsket om, at hans Gerning i Livet maatte sætte sig Spor og en-

¹ Svenska flottans historia III, S. 30 (Udtalelse af C. O. Palmstierna 1870).

gang sikre ham et ærefuldt Minde. Da han blev Konge, tog han til Valgsprog »Brödrafolkens väl», men naar han gerne anvendte et andet personligt Fyndord »Över djupet, mot höjden», svarede det til den Stræben og Villen, for hvilken han gav Udtryk i de mange fortrolige Breve til Venner og Bekendte, der nu efterhaanden bliver tilgængelige og giver Historikeren en Viden, der supplerer og uddyber, hvad der fremgaar af hans Taler overfor Offentligheden, og hvad der kan dokumenteres fra hans Virken som Prins og som Konge.

Jeg for min Del har faaet Del heri under en Undersøgelse af Oscar II's Forhold til Danmark og danske Personligheder, til den politiske Skandinavisme og siden til det nordslesvigske Spørgsmaal, saavel som til Nordens vanskelige Stilling mellem Rusland og Tyskland i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede. Hvad man hidtil har fremført herom, er ikke tilfredsstillende, men medens jeg i det sidste Aarti har sysselsat mig med disse Problemer, har ikke mindre end fire yngre svenske Forfattere optaget Oscar II's Udenrigspolitik til Undersøgelse paa Grundlag af et stort nyt Materiale, hvoraf en Del er blevet fremlagt i de af mig udgivne Dokument- og Brevsamlinger.

Mine Undersøgelser, af hvis Resultat jeg her skal fremdrage nogle Enkeltheder, er i høj Grad blevet fremmet ved, at Hans Majestæt vor Konge og Hans Majestæt Kong Gustav V med en Interesse og Imødekommenhed, for hvilken jeg vil udtrykke min ärbødigste og varmeste Tak, har givet mig Adgang til at benytte et stort Antal hidtil utilgængelige vigtige Breve og Optegnelser, der findes henholdsvis i det danske Kongehus' Arkiv og i det Bernadotteska Familjearkiv paa Stockholm Slot. Resultaterne vil indgaa i den sidste Del af min Bog om »Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark 1864—79», og til denne Fremstilling vil slutte sig en Samling Breve, der bliver trykt i sidste Bind af Dokumentværket »Europa, Danmark og Nordslesvig 1864—1879». Udførelsen af disse Arbejder er kun blevet mig mulig ved fortsat Støtte fra Carlsbergfondet, for hvilken jeg ogsaa er saare taknemmelig.

Prins Oscar var meget tidligt, allerede omkring 1848, levende interesseret for internationale Forhold og naturligvis særlig for De forenede Rigers og hele Nordens Stilling. Han erkendte og satte stor Pris paa sin franske Afstamning, lagde Vægt paa at erhverve den videst mulige universelt prægede Dannelse og Kendskab til Verdenspolitiken. Men først og fremmest følte han sig knyttet til

Fødelandet Sverige, til Norge og til hele Norden. Dette fremtraadte allerede i 1840erne, da han, der var født 1828, blev voksen og kunde danne sig Meninger om Politik, ligesom i endnu stærkere Grad i de bevægede Aar efter 1848 da han jævnlig af sin Fader Oscar I blev benyttet som en Slags politisk Sekretær.

Han talte og skrev fra Barndommen af baade Svensk og Norsk og holdt stedse strengt paa altid at bruge det norske Sprog, der jo endnu dengang hos de dannede var stærkt præget af Dansken, overfor Nordmænd, men han vilde ogsaa efterhaanden gerne gaa over til helt Dansk i Samkvemmet med danske Venner. Det havde naturligvis sine Vanskeligheder, og hans ofte lange Breve til Danmark faar derfor ikke sjældent Præg af en noget besynderlig Blanding.

Prins Oscar havde tidligt fattet Sympati for Danmark. Hans almindelige store litterære Interesse bragte ham til at følge med i dansk Litteratur, og ved stadig Læsning af danske Blade, særlig »Fædrelandet» og »Dagbladet», lærte han Danmarks indre og ydre politiske Forhold at kende. Nordiske Synspunkter gjorde sig stedse stærkt gældende hos ham, og medens hans Broder, Carl XV, regerede fra 1859 til 1872, følte han det saare pinligt at være uden Indflydelse paa den svensk-norske Udenrigspolitik under Danmarks Krise ved Kampen om Hertugdømmerne.

Hans Sympati for Danmark blev styrket gennem et Venskab, han under sin Tjeneste i den svensk-norske Marine grundlagde overfor danske Kammerater. For Kendskabet til hans Synspunkter overfor Danmark har det særlig Betydning, at hans Venskab med den danske Søofficer Alexander Wilde førte til en for en væsentlig Del bevaret fortrolig Korrespondance saavel om politiske som om personlige Forhold. Anden Forbindelse med danske Kammerater og andre danske Personligheder, med hvem han traadte i Brevveksling, forøgede i Aarenes Løb hans Forstaaelse af danske Tilstande. I Begyndelsen af 1860erne mødte han den særprægede Ener i dansk Politik, Stamhusbesidderen, Kammerherre Hans Rasmussen Carlsen til Gl. Køgegaard. Denne var i Slægt baade med højadelige Kredse og med Grundtvig, havde nær Forbindelse med Helstatsmænd og andre Konservative, men ogsaa med Bondevenner, Grundtvigianere og Venstremænd, til hvem han droges af et vist Fællesskab i religiøse og folkelige Anskuelser. Paa samme Tid nød han Tillid hos Medlemmer af den Glücksborgske Familie, særlig Kong Christian IX og Prins Hans. I en indholdsrig Brevveksling mellem Kong Oscar og Carlsen, der er

bevaret fra Efteraaret 1864 til først i 1880erne, finder vi Udtryk for Oscar II's levende Interesse for alle Sider af Udviklingen i Danmark. Derimod findes der ikke hos Kong Christian IX Vidnesbyrd om væsentlig, ja, mere end overfladisk Interesse for Forhold og Personer i Sverige-Norge. Naturligvis var der stadig Forbindelse mellem det danske Kongehus og Oscar II, baade medens han var Prins, og da han blev Konge, men deres bevarede Breve indeholder kun lidt af politisk Betydning. Kong Oscar var saa forskellig fra de fleste af de danske Slægtninge, at større Sympati eller mere fortrolig Tankeudveksling var udelukket.

En Undtagelse var der dog, og Vidnesbyrd derom har vi i en indholdsrig Brevveksling, som fra Midten af 1870erne førtes mellem Kongen og Christian IX's yngre Broder, Prins Hans af Glücksborg, der var født 1825 og først døde 1911, fire Aar efter Kong Oscar. Denne Prins, hvis Evner og værdifulde Egenskaber, paa Grund af hans Tilbageholdenhed, Distraction og Smaasærheder i Optræden, er blevet stærkt undervurderet, levede fra 1862—64 som en stiltfærdig, men opmærksom og klog Iagttager ved det danske Hof i »Det gule Palæ», paa Bernstorff og Fredensborg. Han var højt elsket af den store Familiekrede og var vel nok den eneste indenfor Familien til hvem den meget forbeholdne Kong Christian udtalte sig om Politik og andre alvorlige Emner, selvom han næppe lod sig paavirke af den langt mere intelligente, kundskabsrige og alsidig orienterede yngre Broders Iagttagelser, der dog for ikke at irritere Broderen, altid fremførtes med stor Forsigtighed; Kong Christian var i høj Grad afvisende overfor ethvert Forsøg paa Paavirkning, særlig af Medlemmer af Familiekredden.

Prins Oscar og Prins Hans havde under Kongefamiliernes gensidige Besøg jævnligt truffet hinanden, vistnok første Gang i 1862, da der var Tale om, at Prins Hans skulde forlade preussisk Tjeneste, i hvilken han mange Aar tidligere var indtraadt, for at indtræde i den svenske Hær, en Plan der imidlertid ikke blev realiseret paa Grund af Begivenhederne i 1863—64. Først i 1876—77 fik de to Mænd nærmede Forbindelse. Oscar II var øjensynlig under et Besøg i København blevet opmærksom paa »Onkel Hans's værdifulde Egenskaber, hans Viden om Politik og sunde Judicium. Han inviterede ham til Stockholm, og Samværet i 1877 blev Udgangspunkt for en fortrolig Korrespondance, der først omkring Aarhundredskiftet, da Alderen begyndte at tynde, fik mindre Omfang og Indhold. Denne næsten helt bevarede Korrespondance er sammen med de tidligere nævnte Breve af væsentlig Betydning

for Klarlæggelsen af Kong Oscars Stilling til Danmark og danske Interesser f. Eks. i det slesvigske Spørgsmaal og giver Indblik i det ofte noget ømtaalelige Forhold mellem den danske og svenske Kongefamilie.

Forbindelsen med danske Venner bidrog til, at de politiske skandinaviske Rørelser tidligt fængslede Prins Oscar og satte uudslettelige Spor i hans Sind. Det vil være en vanskelig, men lønnende Opgave at bringe Klarhed over, hvorledes den almindelige skandinaviske Idealisme i Aarenes Løb forbandt sig med Prinsens stærke monarkistiske Selvbevidsthed og visse Tanker om ved Tilvejebringelsen af en nordisk Enhed at gøre Bernadottedynastiet og hans personlige Overlegenhed gældende.

Den politiske Skandinavisme mellem 1848 og 1864 optog i høj Grad Prinsen. Han var med ved sin Faders, Oscar I's besynderlige Forhandlinger med Frederik VII 1855—56, der skulde skabe positive Resultater ved mere eller mindre vidtgaaende Forsvarsalliancer, nordiske Forbund og dynastisk Forbindelse under en eller anden Form. Disse Forhandlinger er vel kendte, men endnu hersker der Uklarhed over væsentlige Enkeltheder. De nye Kilder kan paa vigtige Punkter bringe sikrere Viden, men det er dog tvivlsomt, om fuld Klarhed vil kunne opnaas. Dette gælder ogsaa Prins Oscars Holdning under Krisen 1863—64, der bragte den politiske Skandinavismes Kulmination og definitive Nederlag. Han var ikke uden Kendskab til de skandinaviske Aktivisters vilde Planer om straks eller siden at faa Nordens Kroner samlet og Danmarks Krone overført fra det dengang højst forhadte glückborgske Dynasti til Bernadotteslægten, til Carl XV eller eventuelt til ham selv, der paa det Tidspunkt maatte betragtes som Tronfølgeren i Norge og Sverige. Den svenske Regerings Opgivelse af Forsvarsalliancen med Danmark, da Krigen om Slesvig truede efter Frederik VII's Død, berørte Prins Oscar overordentlig stærkt, langt stærkere end hans karaktermæssige svagere Broder, Carl XV, hvis letsindige Initiativ bidrog til i Danmark at skabe overspændte Forventninger, der paavirkede Stillingen til Tyskland under Striden om Hertugdømmerne. De nu kendte fortrolige Breve forstærker Indtrykket af, hvor intenst Prins Oscar levede med i, hvad der skete 1863—64, hvor haardt han, der var uden Indflydelse paa sin Broder Kongens eller den svenske Regerings Politik, led under hine Begivenheder. Han følte dengang og stedse siden Sveriges Svigten som en uudslettelig Skam, som en Plet paa det ærerige svenske Folks, paa Kong Carls, paa hele Bernadotteslægten's Ære.

Hans Medfølelse med Danmark var dyb, hans Dom over Sveriges Politik langt haardere, end man nu bagefter vil finde det rimeligt. Atter og atter vendte han siden tilbage til hine Begivenheder; de Erfaringer, han havde gjort, prægede hans Sind og paavirkede hans Synspunkter for hans senere Kongegerning og Udenrigspolitik. Hans Breve til danske Venner om disse Oplevelser er af stor Vigtighed for Forstaaelsen af hans Stilling, men endnu vigtigere vil efter al Sandsynlighed være en dokumenteret Fremstilling med Bilag af Breve og Aktstykker, som han kort efter 1864 nedskrev om sit Forhold til Danmark og til den politiske Skandinavisme. Deri behandles ogsaa den Modsætning, der længe havde været mellem ham og Broderen Carl XV, og som forøgedes ved hine Begivenheder og aldrig udlignedes. Det var hans Tanke at skrive en sammenfattende Selvbiografi, men kun den Del, der handler om Begivenhederne i 1863—64, Forholdet til Skandinavismen og Danmark, blev afsluttet. Den blev henlagt under Segl blandt hans mange øvrige Papirer med udtrykkelig Henvisning til, at den engang senere skulde tjene som Grundlag for en retfærdig Bedømmelse af hans Forhold. Jeg har som nævnt uden Forbehold haft Adgang til et stort fortroligt Brevmateriale, men Kongens, utvivlsomt i høj Grad uforbeholdne Fremstilling vil først 50 Aar efter hans Død, altsaa 1957, blive tilgængelig, og derpaa har jeg ikke kunnet vente.

Jeg maa forbigaa vigtige Enkeltheder, der nu kan klarlægges vedrørende Prins Oscars Stilling til Danmark i 1863—64, saavel som om hans Holdning til Danmark i de følgende Aar, indtil han 1872 blev Konge. Jeg skal kun berøre et vigtigt Punkt, som jeg i min udførligere Fremstilling vil søge at udrede, nemlig visse Vanskeligheder, der stadig gjorde sig gældende med Hensyn til dynastiske Fremtidsmuligheder. Efter den glücksborgske Families Overtagelse af Danmarks Trone og Arvefølgen i Danmark, var der endnu efter Krisen 1863—64 skandinaviske Ultras i Danmark og Sverige, der ikke vilde opgive Tanken om, at Bernadotterne kunde komme til at afløse Glückborgerne. Dette fik, som vi ved, ingen reel Betydning, men det fremkaldte en i Danmark i visse Kredse ofte tilkendegivet Mistillid til Prins Oscars Hensigter, en Mistillid, der dog i det væsentlige forsvandt, efter at Ægteskabet mellem Kronprins Frederik og Carl XV's Datter Louise var kommet i Stand i 1869, og der i September 1870 var født dem en Søn, vor senere Konge Christian X. Jeg skal kun nævne, at skønt Prins Oscar ikke paa nogen Maade var aktiv for eller stemt for en Ny-

ordning af Tronfølgen, der nærmest vilde have haft en revolutionær Karakter, saa blev han, hvad der i høj Grad krænkede ham, af sin Broder Kong Carl holdt udenfor alle Planer om hint første Ægteskab, der blev indgaaet mellem Medlemmer af Bernadotte- og Glücksborgfamilierne.

Medens Prins Oscar i sin Fader, Oscar I's Dage og før og under Krigen 1864 ikke havde været upaavirket af endog meget fantastiske Ideer om Tilvejebringelsen af Nordens Enhed og om den militære Betydning Sverige-Norge eventuelt i Forbindelse med Danmark kunde have, kom han i de følgende Aar, modnet ved Oplevelserne i 1864, til at se meget realistisk paa Forholdene. Han forstod, hvor vanskelig alle tre nordiske Rigers Stilling var efter Bismarcks Sejre, Frankrigs Nederlag og den Entente mellem det nye tyske Kejserrige, Rusland og Østrig, der i 1870erne blev et Hovedpunkt i den krisefyldte europæiske Storpolitik.

I Juli 1870 advarede han trods sin store Sympati for Frankrig og Frygt for, hvad Preussens Overmagt kunde medføre, i København mod en letsindig Partitaget for Frankrig, og siden billigede han ved enhver Lejlighed den danske Udenrigspolitik, hvis Hovedpunkter var Fredens og Neutralitetens Opretholdelse, men samtidig Forsøg paa ved Forhandling med Tyskland at opnaa det danske Nordslesvigs Tilbagegivelse. Han bevarede baade sin dybe Uvilje over Preussens Erobring og den preussiske Tvangspolitik i Nordslesvig, og det kan nu i Enkelthederne paavises, hvorledes han ved enhver given Lejlighed søgte at virke i Berlin for at bringe saavel Kejser Wilhelm som Bismarck til at opfylde de danske Ønsker. Til sine franske Forudsætninger, sine vidstrakte andre internationale Forbindelser føjede han ved sit Ægteskab med en tysk Prinsesse et venskabeligt personligt Forhold til Magthaverne i det nye Tyskland, særlig Kronprins Friedrich Wilhelm, den senere Kejser Friedrich, men til hans store Sorg blev alle hans Henvendelser i Danmarks Interesse virkningsløse indtil 1879, da Ophævelsen af Pragfredens Art. 5 blev bekendt, og ethvert Forsøg til Gunst for Danmark foreløbig syntes umuligt. Der foreligger imidlertid Vidnesbyrd om, hvor nær det gik ham, at Nordslesvigerne stadig udsattes for preussisk Germaniserings- og anden Tvangspolitik, paa samme Maade, som der er Vidnesbyrd om hans dybe Uvilje over de russiske Angreb paa Finlands Frihed. Lejlighedsvis forsøgte han gennem Prins Hans i sidstnævnte Henseende at virke paa Nicolai II gennem den daværende Enkekejsersinde Dagmar.

Trods denne utvetydige Virken til Gunst for Danmark blev hans

Holdning overfor Danmark paa Grund af hans tyske Forbindelser udsat for megen uretfærdig Mistænkeliggørelse. Særlig var dette Tilfælde, da han blev Konge og straks maalbevidst, iøvrigt i fuld Overensstemmelse med sine Udenrigsministre og sin øvrige Regering, gennemførte en Omlægning af Sverige-Norges Udenrigspolitik. Ikke blot i fjerntstaaende, ukyndige eller fanatiske Kredse, men ogsaa hos mere indviede Politikere kunde der opstaa Rygter om, at det vel ikke var utænkeligt, at Kong Oscar kunde række Hand til en Deling af Danmark mellem Sverige og Tyskland, antagelig ved Storebælt. Det fremgaar af alt foreliggende Kildemateriale, at der ikke er det allermindste Grundlag for en saadan Mistillid, men det ses af hans allerfortroligste Breve saavel som af mange andre Kilder, hvor dybt krænket Kong Oscar følte sig over den Mistænkeliggørelse. Den havde for en væsentlig Del Aarsag i en Mistillid, mange, ogsaa Kong Christian IX, nærede paa Grund af Kong Oscars impulsive, urolige Væsen. Man var ikke tryk overfor, hvorledes han i en given Situation vilde handle, og hvilke besynderlige Planer han kunde nære.

Da Kong Oscar i September 1872 besteg Tronen, begyndte han straks med stor Myndighed og Maalbevidsthed, paa næsten alle væsentlige Punkter støttet af sin Udenrigsminister Grev Björnstierna at gribe kraftigt ind i svensk-norsk Udenrigspolitik. Netop i den sidste Tid har en svensk Historikers ganske saglige Afhandling om Kong Oscars Udenrigspolitik fremkaldt en tildels af rent aktuelle indre politiske svenske Interesser paavirket Diskussion om det forfatningsmæssigt korrekte i hans Indgriben. Da Kærnen i denne Polemik væsentlig har vedrørt en senere Periode, end den jeg sysselsætter mig med, skal jeg ikke gaa nærmere ind herpaa. Jeg skal kun bemærke, at naar Kong Oscar med sin stedse levende Interesse for Udenrigspolitiken mente sig berettiget til at øve og ogsaa øvede en langt mere selvstændig Indflydelse, end det vilde svare til den Statskik, der f. Eks. i alle de 3 nordiske Lande har fæstnet sig under Parlamentarismens Udvikling i det sidste halvt Hundrede Aar, saa fulgte han ikke blot en ubestridt Tradition hos alle sine tre Forgængere af Bernadotteslægten. Han kunde ogsaa støtte sig til den daværende svenske Fortfatningsorden, der gav Kongen Ret til at behandle udenrigspolitiske Sager »på sätt, honom lämpligast synas», samt at tage Beslutning om slige Sager f. Eks. ogsaa om Forbund med fremmede Magter i et Konseil bestaaende af kun to Statsraader. Denne Ordning gjaldt indtil 1885, da Konflikter med Norge om Unionsordningen foranledigede visse Ænd-

ringer. Om Kong Oscars udenrigsministerielle Handling og dennes Forhold til den parlamentariske Statskik, skal jeg kun, idet jeg vil citere en fremragende svensk Historikers Udtalelse, sige, at efter en forstandig historisk Vurdering maa Kong Oscar II betragtes som en, konstitutionelt set, ligesaa rettroende Monark som f. Eks. Dronning Victoria af England, om hvis Betydning for Englands Udenrigspolitik i hine Tider der foreligger utallige Vidnesbyrd. Det er en Mangel paa historisk Begreb i 1949 at ville bedømme en nordisk Konges personlige Indgriben i 1870erne udfra den Statskik, der nu efter mange mellemliggende Brydninger anerkendes som den rigtige for os.

Kong Oscars store Selvfølelse, hans høje Tanker om sin Konge-gering og kraftige personlige Initiativ og stærkt udformede Grundsynspunkter førte ham i 1870erne til en Politik, hvis Motiver tydeliggøres ved hans nu kendte private fortrolige Brevvekslinger.

Carl XV.s ubeherskede Franskvenlighed havde givet De forenede Rigers Udenrikspolitik alvorlig Slagside. Stærk var hos Kong Oscar alle Dage Frygten for Rusland. Det var hans Overbevisning baade som Prins og som Konge, at den russiske Ekspansionslyst ikke vilde standse ved Finlands Grænse. Under den voksende Tilknnytning mellem Kejser Wilhelm og Bismarck og Zar Alexander, nærrede Kongen alvorlig Bekymring for, hvad Rusland kunde planlægge. Det var derfor, mente han, af største Betydning at faa et godt Forhold til et stærkt Tyskland, der lededes af en kraftig preussisk Kongemagt. Her maatte søges Støtte for hele Norden imod Faren fra Øst. Men ogsaa udfra dette Synspunkt blev han ikke træt af i Berlin at fremhæve, hvor ulykkeligt det var, at det uløste nordslesvigske Spørgsmaal stadig med Rette vakte Misstemning i hele Norden og hindrede det venskabelige Forhold til det nye tyske Rige, som han ansaa for saa vigtigt. Det var ham en Sorg, at alle Bestræbelser i denne Henseende blev frugtesløse.

Jeg kan ikke her gaa ind paa de Enkeltheder, der belyser Kong Oscars Politik og den uforbeholdne Motivering deraf, som han i hine Aar gav overfor sine danske Venner. Den Tilnærmelse til Tyskland, der fik Udtryk i hans Ord og Handlinger bl. a. flere Rejser til Tyskland i 1870erne, ved hvilke han iøvrigt demonstrativt lagde Vejen over København, bidrog, som jeg har nævnt, til en Miskendelse af hans Hensigter overfor Danmark. Hvor uberettiget det var, anerkendtes af de danske Venner, som han gav ren Besked, men de havde Vanskeligheder ved at tilvejebringe en retfærdig Bedømmelse af Kong Oscar, hvad enten Forsøget gjordes

offentligt i en Bladartikel af Alexander Wilde, ved Henvendelse til danske Redaktører og Politikere, eller det var Prins Hans, der overfor sin Broder, Kongen, søgte at fjerne en stadig lurende Mistillid. Aarsagen til denne var nu ikke blot Ængstelsen for, hvad Kong Oscar kunde tænkes at forberede sammen med tyske Statsmænd, men ogsaa de stadig nagende Erindringer om formedede Planer vedrørende Tronfølgen, 1863—64, og endelig Ubehag ved Kongens frie Optræden under de fyrstelige Sammenkomster paa Sjælland eller i Skaane.

Endnu et Par vigtige Punkter i Kong Oscars Forhold til Danmark skal jeg nævne. Den russisk-tyrkiske Krig 1877—78 truede med at blive til en Storkrig, hvori ogsaa de nordiske Lande kunde indrages formedelst Modsætningen mellem Rusland og England. Da var Kong Oscar i høj Grad ivrig for at tilvejebringe en fælles nordisk Neutralitet af samme Art, som der under Krimkrigen i 1850erne var kommet i Stand. Han søgte at sikre Bismarcks Støtte til at holde alle 3 nordiske Lande udenfor en Krig og førte med sin Regering bl. a. ved Besøg i København og Berlin indgaaende Forhandlinger derom. Der var i den danske Regering meget delte Meninger; medens Konseilspræsidenten Estrup ønskede, at der ved Udformningen af en eventuel Neutralitetserklæring først og fremmest skulde tages Hensyn til Østersømagten Tysklands Synspunkter, mente Udenrigsministeriet under P. Vedels Ledelse, at Hensynet til England maatte betyde mest. Nye Oplysninger fra Kong Oscars Brevvekslinger bidrager til at klarlægge disse meget karakteristiske Forhandlinger. Det fik imidlertid ikke praktisk Betydning, idet Krigsfaren drev over ved Berliner kongressens Afgørelser i Sommeren 1878.

Da der i Februar 1879 helt uventet kom Meddelelse om, at Østrig og Preussen ved Konvention havde bragt den uopfyldte Art. V ud af Verden, var Prins Hans Gæst i Kristiania hos Kong Oscar. Der kom da paany Vidnesbyrd om Kong Oscars varme Deltagelse i Danmarks og Nordslesvigs Skæbne, og hans Breve fra hine Maaneder viser hans Bestræbelser for, at de danske Statsmænd maatte tage den vanskelige Situation, der var skabt ved dette nye Slag, paa den mest besindige og kloge Maade, saaledes at den Fare, mange tænkte sig maaske skulde indledes ved dette nye preussiske Overgreb, kunde blive afværget. Kong Oscar mente med Rette, at han nu mindre end nogensinde havde Mulighed for at øve Indflydelse i Berlin, og han var ikke ganske tilfreds med den Maade, hvorpaa man i København valgte at stille sig efter det

nye Slag, som i høj Grad krænkede baade det danske Folk, det danske Kongehus og den danske Regering. Utvetydigt fremtraadte paany ved Afslutningen af den Periode af Nordens Udenrigspolitik, som jeg behandler, Kong Oscars Vilje til at gøre alt, hvad der stod i hans Magt for Danmarks Interesser.

Det var som allerede bemærket en naturlig Følge af den storpolitiske Udvikling og Kong Oscars Bedømmelse af de foreliggende Muligheder, at den svensk-norske Regering ligesaalidt som nogen anden Stormagt i hine Aar officielt ydede Danmark Støtte i Mellemværender vedrørende Nordslesvig. Men Hovedpunktet, naar der skal redegøres for Kong Oscars Forhold til Danmark i hin Tid, bliver, at det ligger fuldstændigt klart, at han var den eneste af Europas Fyrster eller Statsmænd, der i Art. V.s Dage overfor sin Ven, Kronprins Friedrich, som overfor Bismarck, tilkendegav sin levende Interesse for Danmark og for det danske Nordslesvig. Det var af ærlig Sympati og Retfærdighedsfølelse og uden anden Bagtanke end Ønsket om, at den Uretfærdighed, der knyttede sig til Danmarks Sydgrænse, maatte blive fjærnet og lette Forholdet mellem Tyskland og hele Norden, hvad ogsaa de danske Regeringer i hin Tid maatte betragte som en Livsbetingelse for Danmark.
